

Α΄ ΟΜΗΡΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ
(κατὰ τὴν ἔκδ. Th. Allen)

VI. Εἰς Ἀφροδίτην

- Αἰδοίην χρυσοστέφανον καλὴν Ἀφροδίτην
ἕσσομαι, ἣ πάσης Κύπρου κρήδευμα λέλογχεν
εἰναλῆς, ὅθι μιν Ζεφύρου μένος ὕγρον αἴντος
ἦνεικεν κατὰ κύμα πολυφλοίσβου θαλάσσης
ἀφρῶ ἐνι μαλακῶ· τὴν δὲ χρυσάμυτιες Ὠραὶ
δέξαντ' ἀπασιῶς, περὶ δ' ἄμβροτα εἴματα ἔσσαν,
κρατὶ δ' ἐπ' ἀθανάτων στεφάνην εὐτυκτον ἔθηκαν
καλὴν χρυσείην, ἐν δὲ τρητοῖσι λοβοῖσιν
ἀνθεμ' ὀρειχάλκου χρυσοῖό τε τιμήντος,
δειρή δ' ἄμφ' ἀπαλῆ καὶ στήθεσιν ἀργυρέοισιν
ὄρμοισι χρυσοῖσιν ἐκόσμεον οἷσί περ αὐτὰι
ἔσσαι κοσμίσθην χρυσάμυτιες ὀπιπὸτ' ἴοιεν
ἐς χορὸν ἡμερόεντα θεῶν καὶ δώματα πατρῶς.
αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ πάντα περὶ χροὶ κόσμον ἔθηκαν
ἦγον ἐς ἀθανάτους· οἱ δ' ἠσπάζοντο ἰδόντες
χερσὶ τ' ἐδεξιόωντο καὶ ἠρήσαντο ἕκαστος
εἶναι κουριδίην ἄλογον καὶ οἰκαδ' ἄγεσθαι,
εἶδος θαυμαζόντες ἰσπεφάνου Κυθερειῆς.
Χαίρ' εὐκροβλέφαρε γλυκυμείλιχε, δῶς δ' ἐν ἀγῶνι
νίκην τῶδε φέρεσθαι, ἔμην δ' ἔντυνον αἰοιδίην.
αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σείο καὶ ἄλλης μνήσομ' αἰοιδῆς.

Μετὰφραση

- Τὴν σεβαστή, τὴν χρυσοστέφανη, ὁμορφὴν Ἀφροδίτη
θὰ ἕμνήσω, ποῦ διαφεντεύει τὰ ὄχρα τῆς Κύπρου
τῆς θαλασσιανῆς, ἐκεῖ ποῦ τὸ ὕγρὸ φύσημα
τοῦ Ζεφύρου τὴν ἔφερε πάνω στὸ κύμα
τῆς πολυφλοίσβης θαλάσσης μέσα σὲ ἀφρόν ἀνάλαφρο.
Κι οἱ Ὠραεὶς οἱ χρυσοστεφάνωτες τὴν δέχτηκαν
χαρούμενα, φορέματα τῆς φόρεσαν ἀθάνατα

καὶ στὸ κεφάλι τῆς τὸ θεῖο καλοφτιαγμένο ἔβαλαν
 στεφάνι, ὄμορφο καὶ χρυσό, καὶ στὰ τρυπημένα τῆς
 αὐτιά ἐνώτια ἀπὸ χρυσὸ πολῦτιμο καὶ οὐρανοκόκκινο,
 καὶ στὸν ἀπαλὸ λαιμὸ τῆς καὶ τὰ ὀλόλευκά τῆς στήθη
 ἔβαλαν χρυσὰ στολίδια, ὅπως ἐκείνα ποὺ οἱ ἰδίες
 οἱ χρυσοστέφανες ἔβαλαν Ὁρές, ὅταν πῆγαιναν
 στὸν ὄμορφο χορὸ τῶν θεῶν στὸ παλάτι τοῦ πατέρα.
 Κι ἀφοῦ στόλισαν τὸ σῶμα τῆς μὲ ὅλα τὰ στολίδια
 τὴν ἔφεραν στοὺς θεοὺς. Κι αὐτοὶ μόλις τὴν εἶδαν
 τὴν καλωσόριζαν, τῆς ἔπλωσαν τὸ χέρι, καὶ ὁ καθένας
 εὐχόταν σύζυγο σπῆτι του νὰ τὴν πάρει,
 θαυμάζοντας τὴν ὄμορφιά τῆς ἰστέφανης Κυθέρειας.
 Χαίρε γλυκομλούσα ὁμορφομάτα,
 καὶ δῶσε νὰ κερδίσω
 νίκη στὸν ἀγῶνα καὶ στόλισε τὸ ἄσμα μου
 καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλον ὕμνο θὰ σοῦ γράψω.

Σχόλια

Ἐκτός ἀπὸ τὸν παρόντα ὕμνο, στὴν συλλογὴ τῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων ὑπάρχουν ἄλλοι δύο ἀφιερωμένοι στὴν Ἀφροδίτη, ὁ ὑπ' ἀριθμ. X μὲ 6 μόνο στίχους καὶ ὁ μεγάλος V μὲ 293 στίχους. Καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς, βλ. A. Βοσκός, *Ἀρχαία Κυπριακή Γραμματεία*, τ. 1 *Ποίηση ἐπική λυρική δραματική*, Λευκωσία 1995, σσ. 68-89, 192-211 καὶ 307-350 μὲ εἰσαγωγή, κείμενο-μετάφραση καὶ σχόλια.

στ. 5: Οἱ Ὁρές ἦσαν θεότητες σχετιζέες μὲ τὴν τάξη τοῦ κόσμου καὶ τῆς φύσεως, κατὰ τὸν Ἡσίοδο (*Θεογ.* 901-2) κόρες τοῦ Διὸς καὶ τῆς Θέμιδος. Θεωροῦνται πνεύματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς βλάστησης ποὺ ἐνσωματώθηκαν στὸ πάνθεον τοῦ ἔπους, ἐνῶ στὴν λειτουργία τους μοιάζουν μὲ τῆς Χάριτες. Βλ. Kirk (1990) ad E 749-52.

στ. 5-13: Ἡ σκητὴ στολισμοῦ τῆς Ἀφροδίτης εἶναι μιὰ ἀπὸ τῆς τυπικῆς σκηνῆς τῆς ἐπικῆς ποιήσεως καὶ ὑπάρχει στὴν *Ἰλ.* (E 165-186 γιὰ τὴν Ἥρα), στὴν *Ὀδ.* (θ 362-6 γιὰ τὴν Ἀφροδίτη, σ 192-6 γιὰ τὴν Πηνελόπη, ψ 153-163 γιὰ τὸν

Ὀδυσσεά), στὰ *Κύπρια* (ἀπ. 4 καὶ 5 γιὰ τὴν Ἀφροδίτη), στοὺς Ὀμ. ὕμν. (V 58-65 γιὰ τὴν Ἀφροδίτη), στὴν *Θεογ.* (574-585 γιὰ τὴν Πανδώρα), στὰ *Ἔργα* (72-76 γιὰ τὴν Πανδώρα καὶ πάλι).

στ. 12: Τὸ *κοσμείσθην* εἶναι δυνκὸς ἀριθμὸς, ἐπομένως σύμφωνα μὲ τὸ κείμενο οἱ Ὁρές ἦσαν δύο (βλ. Παυσ. 3.18.10), πράγμα ποὺ ἴσως ἀντιστοιχεῖ στὴν παλαιὰ διαίρεση τοῦ ἔτους ἐν δύο εποχίαις: χειμῶνα καὶ καλοκαίρι. Ὁ Ἡσίοδος ὅμως ἦδη ἀναφέρει τρεῖς Ὁρές, τῆς Εὐνομίας, Δίκης καὶ Εἰρήνης (*Θεογ.* 902). Ἀκόμη καὶ ἡ ἀναφορὰ τοῦ Ἡροδότου (2.121) σὲ δύο ἀγγάλματα (χειμῶνα καὶ καλοκαίρι) δὲν ὀδηγεῖ σὲ βέβαια συμπεράσματα. Εἶναι ἐπίσης πιθανὸ ὁ δυνκὸς ἀριθμὸς ἐδῶ νὰ ἀντιστοιχεῖ πρὸς πληθυντικὸ, ὅπως γίνεται καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις (π.χ. ὕμν. *Εἰς Ἀπόλλ.* 456). Βλ. σχετικὰ Allen-Halliday-Sikes (1980) 374-5 καὶ Cassola (1999) 561.

στ. 18: Σύμφωνα μὲ τὸν μῦθον ἡ Ἀφροδίτη γεννήθηκε ἀπὸ τὸν ἄφρὸ ποὺ δημιουργήθηκε, ὅταν ὁ Κρόνος ἐξορίζε στὴν θάλασσα τὰ γεννητικὰ ὄργανα τοῦ Οὐρανοῦ, ἐφθάσε πρῶτα στὰ Κύθηρα (ἐξ οὗ Κυθέρεια) καὶ ὁ (δυτικὸς) ἄνεμος (βλ. στ. 3 Ζέφυρος) τὴν μετέφερε στὴν Κύπρο (ἐξ οὗ Κύπρις), ὅπου ἀναδύθηκε ἀπὸ τὴν θάλασσα. Ἀπὸ τὸν ἄφρὸ αὐτὸν ὀνομάστηκε Ἀφροδίτη (βλ. Πλάτ., *Κρατ.* 406d) καὶ Ἀφρογένεια, ἐπίθετο ποὺ ὑπάρχει ἦδη στὸν Ἡσίοδ., *Θεογ.* 196, καὶ ἀκολούθως χρησιμοποιεῖται συγγά. Στὸν Ὀμηρο (E 270) μῆτέρα τῆς Ἀφροδίτης ἀναφέρεται ἡ Διώνη, τὴν ὁποία συναντάμε (ὄχι ὅμως ὡς μῆτέρα τῆς Ἀφροδίτης) στὴν *Θεογ.* 17 καὶ 353.

VII. Εἰς Διόνυσον

Ἀμφὶ Διόνυσον Σεμέλης ἐρικυδέος υἱὸν
 μνήσομαι, ὡς ἐφάνη παρὰ θιν' ἄλῳς ἀπυργέτοιο
 ἄκτῃ ἐπὶ προβλήτῃ νερηνῇ ἀνδρὶ εὐοικῶς
 πρωθήβῃ· καλὰ δὲ περισεσιόντο ἔθειραι
 κυανέαι, φάρος δὲ περὶ στίβαροῖς ἔχεν ὤμοις

πορφύρεον· τάχα δ' ἄνδρες εὐσέλιμου ἀπὸ νηὸς
 ληϊστά προγένοντο θοῶς ἐπὶ οἴνοπα πόντον
 10 Τυρσηνοί· τοὺς δ' ἦγε κακὸς μόρος· οἱ δὲ ἰδόντες
 νεῦσαν ἐς ἀλλήλους, τάχα δ' ἔκθορον, αἴψα δ' ἑλόντες
 εἶσαν ἐπὶ σφετέρῃς νηὸς κεραιημένοι ἦτορ.
 υἴον γάρ μιν ἔφραστο διοτρεφέων βασιλῆων
 εἶναι, καὶ δεσμοῖς ἔθειλον δεῖν ἀργαλέοισι.
 τὸν δ' οὐκ ἴσχανε δεσμά, λύγιοι δ' ἀπὸ τηλόσ' ἔπιπτον
 15 χειρῶν ἠδὲ ποδῶν· ὁ δὲ μειδιάων ἐκάθητο
 ὄμμασι κυανέοισι, κυβερνήτης δὲ νοήσας
 αὐτίκα οἷς ἐτάροισιν ἐκέλετο φώνησέν τε·
 Δαιμόνιοι τίνα τόνδε θεὸν δεσμεύεθ' ἑλόντες
 20 καρτερὸν; οὐδὲ φέρειν δύναται μιν νηὸς εὐεργίης.
 ἢ γὰρ Ζεὺς ὄδε γ' ἐστὶν ἢ ἀργυρότοξος Ἀπόλλων
 ἢ ἡ Ποσειδάων· ἐπεὶ οὐ θνητοὶ βροτοῖσιν
 εἴκελος, ἀλλὰ θεοὶσ' οἱ· Οὐλύμπια δώματ' ἔχουσι.
 ἀλλ' ἄγετ' αὐτὸν ἀφώμεν ἐπ' ἠπειροῖο μελαίνης
 αὐτίκα, μηδ' ἐπὶ χεῖρας ἰάλλετε μῆ τι χολωθεῖς
 25 ὄρησι ἀργαλέους τ' ἀνέμους καὶ λαίλαπα πολλήν.
 Ὡς φάτο· τὸν δ' ἀρχὸς στυγερῶ ἠνάστατε μύθο·
 δαιμόνι' οὐρον ὄρα, ἅμα δ' ἰστίον ἔλκεο νηὸς
 σύμπανθ' ὅπλα λαβόν· ὄδε δ' αὐτ' ἄνδρεςσι μελήσει.
 30 ἔλπομαι ἢ Αἴγυπτον ἀφίξετα ἢ ὄ γε Κύπρον
 ἢ ἔς Υπερβορέους· ἢ ἐκαστέρω· ἔς δὲ τελευταίην
 ἔκ ποτ' ἔρει αὐτοῦ τε φίλους καὶ κτήματ' ἀπάντα
 οὗς τε κασιγνήτους, ἐπεὶ ἡμῖν ἔμβαλε δαίμων.
 35 Ὡς εἰπὼν ἰστόν τε καὶ ἰστίον ἔλκετο νηὸς.
 ἔμπνευσεν δ' ἀνεμος μέσον ἰστίον, ἀμφὶ δ' ἄρ' ὄπλα
 καπτάνοσαν· τάχα δὲ σφιν ἐφαίνετο θαυματὰ ἔργα.
 οἶνος μὲν πρῶτιστα θοῆν ἀνά νῆα μέλαιναν
 ἠδύποτος κελάρυξ'· εὐώδης, ὄρνυτο δ' ὀδμή
 ἀμβροσθή· ναύτας δὲ τάφος λάβε πάντας ἰδόντας.
 αὐτίκα δ' ἀκρότατον παρὰ ἰστίον ἔξετανύσθη
 40 ἄμπελος ἔνθα καὶ ἔνθα, κατεκρημνώνοντο δὲ πολλοὶ
 βότρυες· ἀμφ' ἰστόν δὲ μέλας εἰλάσσετο κισσὸς
 ἄνθεσι τηλεθάων, χαροίεις δ' ἐπὶ καρπὸς ὄρωρει.

πάντες δὲ σκαλμοὶ στεφάνους ἔχον· οἱ δὲ ἰδόντες
 νῆ' ἦδη τότε ἔπειτα κυβερνήτην ἐκέλευον
 44 γῆ πελάαν· ὁ δ' ἄρα σφι λέων γένετ' ἔνδοθι νηὸς
 δεινὸς ἐπ' ἀκροτάτης, μέγα δ' ἔβραχεν, ἔν δ' ἄρα μέσση
 ἄρκτον ἐποήσεν λασιούχονα σήματα φαίνων·
 ἄν δ' ἐστη μεμαυία, λέων δ' ἐπὶ σέλιματος ἄρκου
 δεινὸν ὑπόδρα ἰδὼν· οἱ δ' εἰς πρύμνην ἐφόβηθεν,
 ἀμφὶ κυβερνήτην δὲ σάοφρονά θυμὸν ἔχοντα
 50 ἔσταν ἄρ' ἐκπληγέντες· ὁ δ' ἐξαπίνης ἐπορούσας
 ἀρχὸν ἔλ', οἱ δὲ θύραζε κακὸν μόρον ἐξαλύοντες
 πάντες ὁμῶς πῆρσαν ἐπεὶ ἰδὼν εἰς ἄλλα δίαν,
 δελφίνες δ' ἐγένοντο· κυβερνήτην δ' ἐλεήσας
 ἔσχεθε καὶ μιν ἔθηκε πανόλβιον εἰπέ τε μύθον·
 55 Θάρσει ἴ δι' ἐκάτωρ τῷ ἐμῷ κεραιωμένε θυμῷ·
 εἰμὶ δ' ἐγὼ Διόνυσος ἐρίβρομος ὃν τέκε μήτηρ
 Καδμηΐς Σεμέλη Διὸς ἐν φιλότητι μίγξιςα.
 Χαίρε τέκος Σεμέλης εὐώπιδος· οὐδέ πη ἔστι
 σείο γε ληθόμενον γλυκερὴν κοσμησαί αὐοιδήν.

Μετάφραση

Γιὰ τὸν Διόνυσο θὰ πῶ, τὸν γιὸ τῆς ἐνδοξῆς Σεμέλης
 πῶς φάνηκε ὁμοῖος μὲ ἔφηβο στὸ ἀκρογιαλὶ
 4 τῆς ἀκούραστῆς θάλασσας σὲ ἓνα ἀκρωτήρι·
 καὶ τὰ ὄμορφα μαῦρα μαλλιά του κυμάτιζαν
 καὶ ἔνδυμα πορφυρὸ ἐτύλιγε τοὺς δυνατοὺς του ὤμους·
 καὶ εὐθὺς ἀπὸ καλοφτιαγμένο καράβι γρήγορα ληστές
 Τυρρηνοὶ στὴν θάλασσα τὴν σκοτεινὴ φανήκαν·
 μοῖρα κακιά τοὺς ἔσπρωχνε· καὶ ὅταν τὸν εἶδαν
 μεταξὺ τοὺς ἔγνεψαν, ἐπήδηξαν γοργά, καὶ ξαφνικὰ
 10 τὸν ἔπασσαν καὶ μὲ χαρὰ τὸν ἔφεραν στὸ πλοῖο.
 Γιατ' ἔπταν γιὸς δυνατῶν πῶς εἶναι βασιλιάδων
 καὶ μὲ δεσμὰ στενάχωρα ἤθελαν νὰ τὸν δέσουν.
 Μὰ αὐτὸν δὲν τὸν κρατοῦσαν τὰ δεσμὰ, καὶ τὰ σχοινιά
 ἔπεφταν μακριὰ ἀπὸ τὰ χεῖρα του καὶ ἀπὸ τὰ πόδια
 καὶ γελαστὸς μὲ τὰ μαῦρα του μάτια καθόταν,

κι ὁ τιμονιέρης ἐκατάλαβε κι ἀμέσως 15
 στοὺς συντρόφους του ἐμίλησε καὶ εἶπε.
 «Ἀνόητοι, ποῖο δυνατὸ θεὸ ἐπιάσατε καὶ τόνε δένετε;
 τὸ καλοφτιαγμένο πλοιο νὰ τὸν σηκώσῃ δὲν μπορεῖ.
 Ἦ ὁ Δίας εἶναι ἢ ὁ ἀγυροτόξος Ἀπόλλων 20
 ἢ κι ὁ Ποσειδῶν· γιατί ὁμοίως μὲ θνητοὺς δὲν εἶναι,
 ἀλλὰ μὲ τοὺς οὐλύμπιους θεοῦς.
 Ἄς τὸν ἀφήσουμε, λοιπὸν, στὴν μαῦρη γῆ ἀμέσως
 κι οὔτε χέρι ν' ἀπλώσετε μὴ καὶ θυμώσῃ 25
 καὶ σηκώσῃ ἀνέμους δυνατοὺς καὶ θυελλα μεγάλη».
 Ἔτσι εἶπε, κι ὁ καπετάνιος μὲ λόγια τόνε μάλλωσε
 σκληρά· «ἀνόητε, ἔχε στὸν ἄνεμο τὸν νοῦ σου,
 τὰ πανιὰ τοῦ πλοίου τράβηξε 30
 κρατώντας ὅλα τὰ σχοινιά·
 οἱ ναῦτες θά φροντίσουνε γι' αὐτόν.
 Ἐλπίζω στὴν Αἴγυπτο νὰ πάει ἢ στὴν Κύπρο
 ἢ στοὺς Ὑπερβόρειους ἢ κάπου ἄλλου· θά πει στὸ τέλος 34
 γιὰ τοὺς φίλους του καὶ γιὰ τὴν περιουσία
 καὶ τ' ἀδέλφια του, ἀφοῦ ἢ τύχη μᾶς τὸν ἔστειλε».
 Ἔτσι εἶπε καὶ τὰ πανιὰ τοῦ πλοίου τράβηξε
 καὶ τὸ κατάρτι· καὶ φύσηξε ὁ ἄνεμος στὴν μέση 39
 τοῦ πανιοῦ καὶ γύρω τεντωθήκαν τὰ σχοινιά·
 καὶ γρήγορα πρῶματα θαναμαστὰ φανήκαν.
 Οἶνος πρῶτα εὐωδιαστὸς στὸ μᾶθεο γρήγορο καράβι
 ἐκελάρυξε γλυκόπιτος, κι ἀμβρόσια ἀπλώθηκαν ὀσμή 44
 κι ὅλοι οἱ ναῦτες πού τὸ εἶδανε θαμπώθηκαν.
 Κι ἀμέσως ψηλά στὸ πανὶ κι ἀπὸ τὶς δυὸ μεριεὶς
 ἀπλώθηκε ἀμπέλι κι ἐκρέμονταν τσαμπιὰ πολλὰ·
 καὶ σκοτεινὸς κισσὸς τυλίγονταν τριγύρω στὸ κατάρτι
 λάμποντας ἀπὸ τ' ἄνθη καὶ φύτερωναν καρποὶ ὠραῖοι·
 κι ὅλοι οἱ σκαλμοὶ εἶχαν στεφάνια·
 κι ὅταν τὰ εἶδαν ὄλ' αὐτὰ λέγαν στὸν τιμονιέρη
 να πιάσουνε στεριά· κι ἐκείνος τοὺς ἐπαρουσίαστηκε
 στοῦ καραβιοῦ τὴν ἄκρη σὰν λιοντάρι
 καὶ δυνατὰ βρυχιόταν, καὶ στὴ μέση δημιούργησε
 ἀρκούδα μαλλιαρή, ἀπόδειξε θεὸς πῶς ἦταν·

αὐτὴ ὀρμητικὴ σηκώθηκε, καὶ τὸ λιοντάρι τὸ ἴδιο
 στὴν ἄκρη στὸ κατάστρωμα ἄγρια λοξοκοιτώντας·
 κι ὅσοι ἦτανε στὴν πρῶμην φοβηθήκαν
 καὶ γόρω στὸν συνετὸ τιμονιέρη στάθηκαν φοβισμένοι· 50
 κι ὄρμησε ξαφνικὰ στὸν καπετάνιο τὸ λιοντάρι
 καὶ τὸν ἔπιασε, κι οἱ ναῦτες, σὰν τὸ εἶδαν,
 θάνατο κακὸ γιὰ ν' ἀποφύγουν,
 ὅλοι μαζί στὴν θάλασσά πηδησαν
 καὶ ἔγιναν δελφίνα· τὸν τιμονιέρη τὸν σπλᾶχνίστηκε, 55
 τὸν κράτησε, εὐτυχία τοῦ ὄωσε καὶ τοῦ εἶπε·
 «Θάρρος, καλέ μου, ἐσύ πού σ' ἄγαπᾷ ἡ καρδιά μου,
 ἐγὼ εἶμαι ὁ Διόνυσος ὁ βροντερός πού τὸν ἐγέννησε
 τοῦ Κάδμου ἢ θυγατέρα ἢ Σεμέλη τοῦ Δία ἀγαπημένη»·
 Χάισε τῆς ὁμορφιάτας Σεμέλης γιέ·
 κανεῖς, ἂν σέ ξεχάσει
 δὲν μπορεῖ γλυκὸ τραγοῦδι νὰ συνθέσει.

Σχόλια

Στὸ corpus τῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων υπάρχουν ἄλλοι δύο ἀφιε-
 ρομένοι στὸν Διόνυσο, ὁ I καὶ ὁ XXVI. Ὁ παρὼν ὕμνος ἀνα-
 φέρεται στὸ πολὺ γνωστὸ καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές ἐπεισόδιο τῶν
 πειρατῶν (βλ. Εὐθ., *Κύκλ.* 11-12, Νόννου, *Λιον.* 44.240-9,
 Ἀπολλόδ. 3.5.3, Ὀβιδ., *Μεταμ.* 3.582-91, *Hyg.*, *Fab.* 134. Βλ.
 ἐπίσης Φύλοστρ., *Εἰκ.* 1.19, ὅπου ἡ φαντασία τοῦ ζωγράφου
 ἀπεικονίζει ἓνα πλοιο Τυρρηγῶν νὰ ἐπιτίθεται στὸ πλοιο τοῦ
 Διονύσου). Εἶναι μία ἀπὸ τὶς ἱστορίες τιμωρίας τῶν ἐχθρῶν
 τοῦ Διονύσου, ὅπως συνέβη μὲ τὸν Λυκούργο, βασιλιά τῶν
 Ἠδωνῶν, τὸν Πενθέα, βασιλιά τῆς Θήβας, καὶ τὶς κόρες τοῦ
 βασιλιά τῆς Τίρυνθας Προίτου. Τὸ ἐπεισόδιο ἀπεικονίζεται
 στὸν ἀνάγλυφο διάκοσμο τοῦ μνημείου τοῦ Λυσικράτους
 (τοῦ 334 π.Χ.). Περιγραφή τοῦ μνημείου, βλ. στὴν *Ιστορία τοῦ*
Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, Ἐκδοτικὴ Ἀθηνῶν, τ. Β' 108. Ἀπὸ τὸ
 ἐπεισόδιο αὐτὸ ἔχει ἐμπνευσθεῖ τὸ ποίημα *Λιονύσου πλοῖος* ὁ
 Ἀλ. Ρίζος Ραγκαβῆς σὲ 100 πεντάστιχες στροφές.

στ. 8: Οἱ Τυρρηγοὶ (γνωστοὶ καὶ ὡς Ἐτροδοῖκοι) τοποθε-

τούνται από αρχαίες πηγές στην Λήμνο (Θουκ. 4.109, Διόδ. 10.19.6), ο Ήροδοτος κάνει λόγο για Πελαγονούς (4.145, 5.26, 6.137), ενώ οι στ. 1014-5 της *Θεογ.* τους συνδέουν με την Ίταλία. Περβ. και Ελληνικό *FGrHist* 4 F4. Δεν είναι απολύτως βέβαιο ότι οι Ετρούσκοι της Ίταλίας ήταν οι ίδιοι με τους Τυρρηγούς της Λήμνου. Μερικοί πιστεύουν ότι οι κάτοικοι της Λήμνου ήταν προελληνικός λαός. Οι αρχαιολογικές μαρτυρίες πάντως επιβεβαιώνουν τον Θουκυδίδη, αφού σε μία στήλη του 5ου αι. από την Λήμνο εντοπίστηκαν στοιχεία ετρουσικά (βλ. S. Homblower, *A Commentary on Thucydides*, v. II, 1996, ad loc. και έλλην. μίφρ. Φ. Φιλίππου, 2006, σ. 526). Βλ. Allen-Halliday-Sikes (1980) 381 και M.L. West, *Hesiod Theogony*, Oxford 1961, σ. 435.

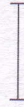
στ. 28: Πρόκειται για την προσιότερη αναφορά των Ύπερβορείων, που ούσιαστικά εδώ ταυτίζονται με την «άκρη του κόσμου» (βλ. και Ησίοδ., άπ. 150.21 M-W). Ο Ηρόδοτος κάνει λεπτομερή αναφορά στους Ύπερβορείους (4.32-36) και τους συνδέει με την λατρεία του Απόλλωνος στην Δήλο (βλ. και Άλλκ., άπ. 307c). Ο Πίνδαρος (*Ολ.* 3.16) τους τοποθετεί στον Ίστρο (Δούναβι). Διεξοδικά αναφέρεται σ' αυτούς και ο Διόδ. 2.47, ενώ ο Παυσανίας (5.7.7) παραθέτει και ετυμολόγηση του ονόματος: *οι υπέρ τόν άνεμον οίκουσι τόν βορέαν*. Το πιθανότερο είναι ότι πάντοτε έθεωρούντο ότι κατοικούν στα όρια του γνωστού κόσμου (βλ. Πίνδ., *Προθ.* 10.30, *Ίσθ.* 6.23), με αποτέλεσμα να μετατίθεται συνεχώς ο τόπος κατοικίας τους μέχρι και την Σκανδιναβία. Βλ. Allen-Halliday-Sikes (1980) 382. Επίσης *Erodotus, Le Storie vol. IV, libro IV. Introduzione e Commento* di Aldo Corella, Fondazione Lorenzo Valla 1993, σ. 258-9 και W. W. How-J. Wells, *A Commentary on Herodotus*, I 313-4.

Οι στ. 45-47 θεωρούνται από μερικούς μεταγενέστερη παρεμβολή, αφού θεωρείται ασυμβίβαστη ή ταυτόχρονη παρουσία του λιονταριού και της αρκούδας. Βλ. Cassola (1999) 564. Ωστόσο, όπως σημειώνει ο Zanetto (2006) 295, το μόν λιοντάρι είναι μεταμόρφωση του θεού, ενώ η αρκούδα είναι πλάσμα της φαντασίας που προκλήθηκε από τόν θεό.

στ. 55: Η γραφή *δι' εκάτωσ* είναι του κώδ. M, ενώ οι υπόλοιποι έχουν *διε κάτωσ*. Ούτε ή μία ούτε ή άλλη δίδουν νόημα. Ο Zimmermann έχει προτείνει την πιο εύκολη άναγνωση *διε πάτερ*, ή όποια δίδει *καλό νόημα*. Βλ. Cassola (1999) 564-5 και Zanetto (2006) 295.

στ. 56: για τó έπιθ. *ερίβρομος* (όπως και τó *βρομίος*) βλ. κατωτέρω στόν διθύραμβο τού Πινδάρου *Ηρακλής ή Κέρβερος* στ. 6 και 21, σ. 172.

στ. 57: Σύμφωνα με την επικρατέστερη έκδοχή τού μύθου ή Σεμέλη ήταν κόρη τού Κάδμου και τής Αρμονίας και την ερωτεύθηκε ο Ζεύς. Ζήτησε, κατά προτροπήν τής ζηλόφθονης Ήρας, να εμφανισθεί μπροστά τής ό Ζεύς με την θεική του υπόσταση κι έτσι κεραινοβολήθηκε. Ο Ζεύς απέσπασε τó κροφορόμένο έμβρο από την νεκρή Σεμέλη και τó έβαλε μέσα στόν μηρό του μέχρι να συμπληρωθεί ό άπαιτούμενος χρόνος και να γεννηθεί ό Διόνυσος.

XXVII. Είς Άρτεμιν

Άρτεμιν άείδω χρυσήλάκατον κελαιδινήν
 παρθένον αιδοήν ελαφιβόλον ιοχέαιραν
 αυτοκασιγήτην χρυσαόρου Απόλλωνος,
 ή κατ' όρη σκίοντα και άκριας ήνεμοσάσας
 άγρη τερπομένη παγχρύσεια τόξα τιταίνει
 πέμπουσα στονόντα βέλη· τρομέει δέ κάρηνα
 ύψηλών ορέων, ιαχεί δ' έπι δάσκιος ύλλη
 δεινόν ύπό κλαγγής θηρών, φράσσει δέ τε γαία
 πόντος τ' ίχθυόεις· ή δ' έλκμιον ήτορ έχουσα
 πάντα επιστρέφεται θηρών ολέκουσα γενέθλην.
 αύτάρ έπην τερφθήη θηροσκοπός ιοχέαιρα
 εφρήγη δέ νόον χαλάσασ' εύκαμπέα τόξα,
 έχγεται ές μέγα δώμα κασιγήτιοιο φίλοιο
 Φοιβου Απόλλωνος Δελφών ές πίονα δήμιον
 Μουσών και Χαρίτων καλόν χορόν άρτυνέουσα.

5

10

15

ἔνθα καταφεμέασα παλίντονα τόξα καὶ ἰοὺς
 ἠγείται χαρίεντα περὶ χροὶ κόσμον ἔχουσα,
 ἔξάρχουσα χοροῦς· αἱ δ' ἀμβροσίην ὄπ' ἰείσας
 ὑμνεύουσιν Λητώ καλλίσφουρον ὡς τέκε παίδας
 ἀθανάτων βουλή τε καὶ ἔργμασιν ἔξοχ' ἀρίστους. 20

Χαίρετε τέκνα Διὸς καὶ Λητοῦς ἠΰκόμοιο·
 αὐτὰρ ἐγὼν ὑμέων καὶ ἄλλης μνήσομι' αἰοδῆς.

Μετὰ φραση

Τὴν θορυβώδη Ἄρτεμι ὕμνῳ μὲ τὰ χρυσά της τόξα
 τὴν σεβαστὴ παρθένα τὴν τοξεύτρια πού κυνηγᾷ ἐλάφια
 ἀδελφὴ τοῦ Ἀπόλλωνα πού 'χει χρυσὸ τὸ ξίφος·
 στὰ σκιερὰ βουνά, στὶς ἀνεμόδαρτες κορφές
 χαίρεται νὰ κυνηγᾷ καὶ τὰ χρυσά της τόξα νὰ τεντώνει 6
 οἰχνονας βέλη ὀδυνηρά· τρομάζουνε οἱ κορυφές
 τῶν ὑψηλῶν βουνῶν, καὶ τὰ βαθύσκια δάση
 ἀνηχοῦνε φοβερὰ ἀπ' τὶς φωνές τῶν ζώων
 καὶ ἀνατριχιάζει ἡ θάλασσα μὲ τὰ πολλὰ της ψάρια·
 ἡ θεὰ μὲ τὴν γενναία καρδιά παντοῦ τριγυρίζει
 ἐξολοθρεύοντας τὴν φύτρα τῶν ζώων. 10
 Ἄλλ' ὅταν χαρεῖ ἡ τοξεύτρια κυνηγὸς τῶν ζώων
 καὶ εὐφρανθεῖ ἡ ψυχὴ της, τὰ λυγερὰ της τόξα λύνει
 καὶ ἔρχεται στὸ μέγ' ἀνάκτορο τοῦ ἀγαπημένου
 ἀδελφοῦ της Φοῖβου Ἀπόλλωνα στὸν πλούσιο τόπο
 τῶν Δελφῶν, γιὰ νὰ 'τοιμάσει τὸν ὄμορφο χορὸ
 τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων. 15

Ἐκεῖ τὰ καμπύλα τόξα καὶ τὰ βέλη της κρεμᾷ,
 καὶ μπαίνει ἀρχηγὸς φορώντας στὸ κορμὶ
 στολίδια ὄμορφα καὶ ὀδηγώντας τοὺς χοροῦς·
 καὶ αὐτὲς μὲ θεϊκὴ φωνὴ ὑμνοῦνε τὴν Λητώ
 τὴν ὀμορφοπόδαρη πού γέννησε παιδιὰ
 ἄριστα μέσα στοὺς θεοὺς στὴν σκέψη καὶ στὰ ἔργα.
 Χαίρετε τοῦ Δία καὶ τῆς ὀριόμαλλης Λητοῦς παιδιὰ
 καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλον ὕμνο θὰ γράψω γιὰ σᾶς. 19

Σχόλια

Ἐπάρχει ἄλλος ὕμνος ἀφιερωμένος στὴν Ἄρτεμι μεταξὺ
 τῶν Ὀμηρικῶν ὕμνων, ὁ ὕμ' ἀριθμ. ΙΧ μὲ ἑννέα στίχους.

στ. 1: Ἡ σημασία τοῦ ἐπιθ. *χρυσηλάκατος* προκειμένου
 γιὰ τὴν Ἄρτεμι εἶναι «μὲ χρυσὸ τόξο». Ὁ Ἡσίοδος ἐξημενεὺι
χρυσηλάκατος· καλλιτοξος· ηλιακὴ γὰρ ὁ τοξικός κάλλιος.
 Βλ. Allen-Halliday-Sikes (1980) 353. Βλ. περισότερα *κατωτ.*
 στὸν ὕμνο στὸν Δία τοῦ Πινδάρου ἄπ. 29, στ. 1, σ. 167-8.

στ. 15: Οἱ Μοῦσες καὶ οἱ Χάριτες ἐδῶ θεωροῦνται συνοδοὶ
 τῆς Ἀρτέμιδος, ἡ ὁποία συνήθως συνοδεύεται ἀπὸ χορὸ
 ἐξήγητα Ὠκεανίδων Νυμφῶν (βλ. Καλλ., *Εἰς Ἄρτ.* 13-14). Οἱ
 Μοῦσες ἦσαν ἑνέα καὶ ἐθεοφόντο κόρες τοῦ Διὸς καὶ τῆς
 Μνημοσύνης. Συνδέονταν μὲ κάθε εἶδους πνευματικὴ δημι-
 ουργία καὶ μὲ κάθε δραστηριότητα πού συμβάλλει στὴν ἀνύ-
 ψωση τῆς ζωῆς, γι'αυτὸ καὶ ἡ *μουσική* σήμαινε ἀρχικά κάθε
 τέχνη πού ἐπώπευαν οἱ Μοῦσες. Ὑπῆρχαν δύο κατηγορίες
 Μουσῶν, οἱ Πιερίδες καὶ οἱ Ἐλικωνιάδες καὶ ἰδίως οἱ τελευ-
 ταῖες συνδέονταν μὲ τὸν Ἀπόλλωνα. Ὁ Ἡσίοδος στὴν *Θεογ.*
 36-115, κάνει ἐκτεταμένη ἀναφορὰ στὶς Μοῦσες καὶ στὴν
 εὐεργετικὴ δράση τους.

Οἱ Χάριτες θεωροῦνται θεότητες τῆς ὁμορφιάς πού ἐπίσης
 σχετίζονται μὲ τὸν θεὸ Ἀπόλλωνα. Κατὰ τὸν Ἡσίοδο, *Θεογ.*
 907-9, ἦσαν τρεῖς, ἡ Ἀγλαΐα, ἡ Εὐφροσύνη καὶ ἡ Θαλίη, κόρες
 τῆς Εὐφροσύνης καὶ τοῦ Διὸς.

Ἡ σύνδεση ἐδῶ τῶν Μουσῶν καὶ τῶν Χαρίτων μὲ τὴν
 Ἄρτεμι δὲν ὑπονοεῖ ἀναγκαστικά συσχέτιση τῆς λατρείας τῶν
 δύο ἀδελφῶν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος. Ἡ σύνδεση
 τους ὑπάρχει βεβαίως ἤδη ἀπὸ τὴν γέννησή τους. Βλ. τὶς ἐπιφω-
 λάξεις καὶ κόποιες μαρτυρίες στὸ Allen-Halliday-Sikes (1980) 423.

XXVIII. Εἰς Ἀθηνάν

Παλλάδ' Ἀθηναῖν κυδρὴν θεὸν ἄρχομι' αἰεῖδιν
 γλαυκῶπιν πολύμητιν ἀμείλιχον ἦτορ ἔχουσαν
 παρθένον αἰοδῆν ἐρυσίπτολιν ἀλκήεσσαν

Τριτογενή, τὴν αὐτὸς ἐγέναιτο μητιέτα Ζεὺς
 5 σεμνῆς ἐκ κεφαλῆς, πολεμῖα τεύχε' ἔχουσαν
 χροῖσα παμφανόοντα· σέβας δ' ἔχε πάντας ὀρώντας
 ἀθανάτους· ἡ δὲ πρόσθεν Διὸς αἰγιόχοιο
 ἐστυμένως ὤρουσεν ἅπ' ἀθανάτοιο καρῆνονο
 10 σείσασ' ὄξυν ἄκοντα· μέγας δ' ἐλέλιξεν Ὀλυμπος
 δεινὸν ὑπὸ βοίμης γλαυκώπιδος, ἀμφὶ δὲ γαῖα
 σμεθδαλέον ἰχθησεν, ἐκινήθη δ' ἄρα πόντος
 κύμασι πορφυρέοισι κυκώμενος, ἔσχετο δ' ἄλμη
 15 ἔξασπινης· στήσεν δ' Ὑπερίονος ἀγλαὸς υἱὸς
 ἵππους ὠκύποδας δηρὸν χρόνον εἰσάτε κούρη
 εἴλετ' ἅπ' ἀθανάτων ὤμων θεοεικέλα τεύχη
 Παλλὰς Ἀθηναίη· γήθησε δὲ μητιέτα Ζεὺς.

Καὶ σὺ μὲν οὕτω χαιρε Διὸς τέκος αἰγιόχοιο·
 αὐτὰρ ἐγὼ καὶ σεῖο καὶ ἄλλης μνήσομ' αἰοιδῆς.

Μετὰφραση

Τῆς δοξασμένης Ἀθηνᾶς Παλλάδας τὸν ὕμνο ἀρχίζω
 τῆς γλαυκομάτας πάνσοφης μὲ τὴν σκληρῆ καρδίᾳ
 παρθένας σεβαστῆς σωζόπολης γενναίας Τριτογένειας,
 5 ποῦ ὁ ἴδιος ὁ σοφὸς τὴν γέννησε ὁ Δίας
 ἀπὸ τὸ σεβαστὸ κεφάλι του τὴν πανοπλία νὰ φορᾶ
 χρυσοὶ καὶ ἀστραφτεροὶ
 καὶ ὅλοι οἱ ἀθάνατοι τὴν εἶδαν καὶ τὴν θαύμασαν·
 καὶ αὐτὴ τὸν Δία τὸν αἰγιόχο μπροστὰ μ' ὀρμη πετάχτη
 10 ἀπὸ τ' ἀθάνατο κεφάλι σειόντας τὸ μύτερό της δόσφ·
 καὶ ὁ μέγας Ὀλυμπος ἐσειέστη φοβερά
 ἀπὸ τὴν δύναμη τῆς γλαυκομάτας,
 καὶ δυνατὰ ἀντήχησε ὀλόκληρη ἡ γῆ
 καὶ ἡ θάλασσα ταράχτηκε κύματα σκοτεινὰ κυλώντας,
 καὶ ὕστερα ἔξφονικά ἔμεινε ἀκίνητο τὸ ἄλμιμὸ νερό·
 καὶ ὁ φωτεινὸς γιὸς τοῦ Ὑπερίονα σταμάτησε
 15 τὰ γοργοπόδαρ' ἔλογα γὰ ὦρα πολλή, ὅσο ἡ κόρη
 τὰ θεϊκὰ της ὄπλα ἅπ' τοὺς ἀθανάτους ὤμους
 ἀφαφούσε ἡ Παλλὰς Ἀθηνᾶ.

καὶ χάρηκε ὁ Δίας ὁ σοφός.
 Χαιρε καὶ σὺ τοῦ Δία τέκνο τοῦ αἰγιόχοιο·
 καὶ ἐγὼ καὶ ἄλλον ὕμνο θὰ γράψω γιὰ σένα.

Σχόλια

Ὑπάρχει ἄλλος ἕνας ὕμνος στὴν Ἀθηνᾶ μετὰξὺ τῶν Ὀμη-
 ρικῶν ὕμνων, ὁ ὑπ' ἀριθμ. ΧΙ μὲ 5 μόνο στίχους. Στὴν Ἀθηνᾶ
 ἀναφέρεται ὁ ὑπ' ἀριθμ. XXXII Ὀρφικὸς ὕμνος, καθὼς καὶ
 ὁ VII ὕμνος τοῦ Πρόκλου. Ὁ παρὼν ὕμνος πραγματεῖται κυ-
 ρίως τὸ θέμα τῆς ὑπερφυσικῆς γέννησης τῆς θεᾶς ἀπὸ τὸ κε-
 φάλι τοῦ Διὸς, ὁ ὁποῖος εἶχε καταπαεῖ τὴν Μήτην, τὴν πρώτη
 του σύζυγο, ὅταν ἦδη ἦταν ἔγκυος. Σχετικὸ εἶναι τὸ ἐπιθετο
 τοῦ Διὸς *μητιέτα* (στ. 4). Βλ. *Ἡσιόδ., Θεογ.* 886-900, 924-6,
 Ἀπολλόδ., 1.3.6, Πινδ., *Ὀλ.* 7.35 ἐξ., καὶ *κατωτ.* τὸν ὕμνο τοῦ
 Πινδ. στὸν Δία, ἀπ. 34. Σύμφωνα μὲ μεταγενέστερες μαρτυ-
 ρίες τὴν γέννηση διευκλόμυαν ὁ Ἡφαιστος ἢ κατ' ἄλλους ὁ
 Προμηθεὺς χτυπώντας τὸν Δία στὸ κεφάλι μὲ ἕναν πέλεκυ
 (βλ. Ἀπολλόδ., 1.3.6, Εὐθ., *Ἰων* 455, Πινδ., *Ὀλ.* 7.35). Σὲ
 πολλές ἀργεογραφίες ἀπεικονίζεται ἡ γέννηση τῆς Ἀθηνᾶς,
 ἐνὸ ὁ Φειδίας τὴν εἶχε ἀπεικονίσει στὸ ἀνατολικὸ ἀέτωμα τοῦ
 Παρθενώου (βλ. Πανσ., 1.24.5).

στ. 1: Τὸ παραδοσιακὸ ἐπιθετο τῆς Ἀθηνᾶς *Παλλὰς* συνή-
 θως ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐποχὴ συσχετίζεται μὲ τὶς λέξεις *πάλλαι*
 καὶ *παλλανη* (= νεαρή, πρβ. τὸ νεοελλ. *παλληγκιάρι*) ἢ μὲ τὸ ρήμα
πάλλω (βλ. Πλάτ., *Κρατ.* 406d). Ὑπάρχει ὁμως καὶ ἡ ἄποψη ὅτι
 πρόκειται περὶ ἐνὸς τίτλου δανεισμένου ἀπὸ τὸ σημιτικὸ *ba'alat*
 (= *πότνια*). Βλ. Kirk (1990) ad E 1, σ. 52 καὶ Hainsworth στὸ
 Heubeck-West-Hainsworth (1998) ad ζ 328, σ. 315.

στ. 4: Τὸ ἐπιθ. *Τριτογενῆς* στὸν Ὀμηρο ἀπαντᾶ ὡς *Τριτο-*
γένεια (τρεις φορὲς στὴν *Ἰλ.*, μία στὴν *Ὀδ.*, π.χ. Δ 515, γ 378)
 καὶ ἄλλου ὡς *Τριτωνίς*. Ἡ ἐτυμολογία καὶ ἐπομένως καὶ ἡ ση-
 μασία τῶν ἐπιθέτων δὲν εἶναι βέβαιη. Στὴν ἀρχαιότητα ἦδη
 τὰ συσχετίσαν μὲ τὸν Τριτώνα, ποταμὸ τῆς Βοιωτίας (Ἡσιόδ.,
 ἀπ. 343.12, Ἀπολλόδ., 1.3.6), ἢ τὴν Τριτωνίδα, λίμνη τῆς Λι-
 βύης (*Αἰσχ.*, *Εὐμ.* 293, Σχ. Ἀπολλ. Ρ. 1.109 καὶ 4.1311. Βλ. καὶ

Καλλ., άπ. 202.28) και πηγή της Άρκαδίας (Παυσ. 9.33.7) ή με τὸ ὄτι γεννήθηκε τρίτη μετὰ τὸν Απόλλωνα και τὴν Άρτεμι. Ἐπίσης συσχετίζεται με τὴν αἰολική λ. *τρατώ* πού σημαίνει κερφαλή βλ. *LSJ s.v. Τρατογένεια* (βλ. τίς ποικίλες ὑποθέσεις *Σούδα s.v. τρατογενής*). Ὁ *Chantaine* τὰ συνδέει με τὸ ἀριθμητικό *τρίτος* και τὸ *τριστάτωρ*. Σύμφωνα με μιά ἄλλη ἐρμηνεία τὸ πρόθημα *τρίτο-* εἶναι ἐπιτατικό και σημαίνει «παλαιός», «πρώτος». Ἐπομένως ἡ Ἀθηνά ὀνομάστηκε ἔτσι, ἐπειδὴ ἦταν τὸ πρώτο και μοναδικὸ παιδί, τὸ πραγματικό παιδί ἀπὸ τὴν πρώτη του σύζυγο Μήτην. βλ. *Cassola* (1999) 583 και *Berg* (2001) 283.

στ. 7: Τὸ ἐπίθ. *αἰγίχος* (*αἰγίς* + *ἔχω*) χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Ὅμηρο μόνο για τὸν Δία (35 φορές στὴν *Ιλ.* και 17 στὴν *Ὀδ.*), μολονότι τὴν *αἰγίδα* φέρουν και ἡ Ἀθηνά (B 447, E 738, Σ 204, Φ 400, χ 297) και ὁ Απόλλων (O 229, 308, 318, 361, Ω 20) και βεβαίως ὁ Ζεὺς (Δ 167, 593). Τὸ ὀμηρικό ἔπος δὲν μάς ἐπιτρέπει νὰ σχηματίσουμε σαφή και βέβαιη εἰκόνα τῆς αἰγίδος και εἶναι φανερό ὅτι οἱ ποιητὲς πιστεύουν ὅτι ἦταν κατασκευασμένη ἀπὸ δέσμα αἴγας. Ἡ περιγραφή στὸ B 447 ἐξ. δὲν μάς λύνει τὰ προβλήματα, ἐπειδὴ ὑπάρχουν ἄλλες διαφορετικές περιγραφές (βλ. E 738 ἐξ.). Ἡ καθιερωμένη ἐτυμολογία τῆς δείχνει ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ δέσμα αἴγας (βλ. *Kirk* (1985) ad B 446-451, σ. 162). Ἐχει ἐν τούτοις προταθεῖ μιά διαφορετική ἐρμηνεία τοῦ *αἰγίχος*, κατὰ τὴν ὁποῖαν ἡ λ. *αἰξ* σημαίνει και τὸν «μετεωρίτη», ἐνῶ β' συνθετικό δὲν εἶναι τὸ γνωστὸ ρ. *ἔχω*, ἀλλὰ τὸ *ἔχω* (ὅπως και στὸ ἐπίθ. τοῦ Ποσειδῶνος *γαίηφοχος*), ὁπότε ἡ λέξη θὰ σημαίνει «ὀδηγὸς κερσανοῦ» (βλ. *R. Janko* (1992), ad O 18-31, σ. 230).

στ. 12-14: Για τὴν αἰωπή και τὴν ἀκινήσια τῆς φύσης κατὰ τὴν ἐπιφάνεια ἐνὸς θεοῦ, βλ. στὸν ὕμνο τοῦ Μεσομήδους, *εἰς Ἥλιον* στ. 1-4, σ. 193 και στὸν ὕμνο τοῦ Λιμνίου στ. 7-9, σ. 358. Σχετικά με τὸν ἥλιο και τὴν θαυματουργικὴ ἐπιτάχυνση ἢ ἐπιβράδυνση τῆς πορείας του, βλ. στὸν Ὅμ. Σ 239 και ψ 243. Στὸ μ. 383 ὁ ἥλιος ἀπειλεῖ ὅτι θὰ κατεβεῖ στὸν Ἄδη, για νὰ φωνίξει τοὺς νεκροὺς και ὄχι τοὺς ζωντανούς. Αντίδραση τοῦ ἡλίου μπροστὰ σὲ ἐξαιρετικά γεγονότα ὑπάρχει και στὴν ἰστο-

ρία τοῦ Ἀτρέως και τοῦ Θυέστη (Ἀπολλοδ., *Ἐπιτ.* 2.12, Πλάτ., *Πολιτικ.* 269a, *Ἐνθ.*, *Ἠλ.* 732 ἐξ., *Ἰφ.* T. 816, *Ὀρ.* 1001-4. βλ. τὸ σχόλιο τοῦ *Willink* στὸν *Ὀρ.* ad 1001-2 και 1003-4). Περβ. και τὴν ἰστορία τῆς Π. Διαθήκης, ὅπου ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ζήτησε ἀπὸ τὸν θεὸ και ἐπέτυχε τὴν καθυστέρηση τῆς πορείας τοῦ ἡλίου (*Ἰησ.* 10.12-14).

στ. 13: Ὁ γιὸς τοῦ Ὑπερίωνος εἶναι ὁ Ἥλιος. Στὸν Ὅμηρο (Θ 480) οἱ δύο τοὺς ταυτίζονται.

—